

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Praze rozhodl soudcem Mgr. Janem Čížkem ve věci

žalobkyně:

M. B., narozená dne X
bytem X

zastoupená advokátem Mgr. Janem Maškem
sídlem Pekařská 658, Kladno

proti

žalované:

Česká správa sociálního zabezpečení
sídlem Křížová 25, Praha

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 23. 8. 2019, č. j. X,

takto:

I. Žaloba se zamítá.

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

1. Žalobkyně se žalobou podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002, soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“), podanou dne 13. 11. 2019, domáhala zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, kterým žalovaná zamítla její námitky a potvrdila své předchozí rozhodnutí ze dne 2. 7. 2019, č. j. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“). Prvostupňovým rozhodnutím žalovaná zamítla žalobkyninu žádost o opětovné přiznání vdovského důchodu, protože nesplnila podmínky § 50 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 191/2018 Sb. (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“).

2. Žalobkyně uvádí, že dne 27. 3. 2019 požádala o přiznání pozůstalostního důchodu po zemřelém manželovi J. B. Důvodem pro přiznání důchodu je podle žalobkyně skutečnost, že pečuje o nezaopatřené dítě (dne X narozeného M. V.), které bylo vychovááno v rodině zemřelého až do dne jeho smrti. Žalobkyně nesouhlasí s názorem žalované, že M. V. není dítětem ve smyslu § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, neboť byl už v době sňatku žalobkyně s J. B. zletilý, a proto nelze hovořit o jeho výchově. Soužití žalobkyně s J. B. ve společné domácnosti, kterou s nimi sdílel i M. V., totiž začalo již nejméně rok před svatbou, tedy v době, kdy byl M. V. ještě nezletilý. Žalobkyně má tedy za to, že žalovaná v jejím případě aplikovala příslušná ustanovení zákona o důchodovém pojištění formalisticky, což mělo za následek nezákonné nepřiznání vdovského důchodu. Odkaz na rozsudek Nejvyššího správního soudu (dále též jen „NSS“) ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015-21, není příléhavý.
3. Žalovaná ve vyjádření k žalobě uvádí, že námitkám žalobkyně nebylo možno vyhovět, protože nesplňuje podmínky pro přiznání vdovského důchodu stanovené § 50 zákona o důchodovém pojištění. Manželství mezi žalobkyní a zemřelým J. B. bylo uzavřeno dne X, tedy až po 18. narozeninách M. V. To je v dané věci klíčová okolnost, neboť jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015-21, jakkoli mohou rodiče i jiné osoby na děti výchovně působit celoživotně, pro potřeby § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění je třeba pojem výchova vykládat podstatně užejí a omezit ji jen na případy, kdy mezi dotčenými osobami vzniká pouto vyšší intenzity. Pouze tento bližší vztah může pozůstalé manželce založit nárok na vdovský důchod po uplynutí 1 roku od smrti manžela. Právní skutečností, která tento bližší vztah mezi manželem matky a dítětem zakládá, je přitom podle NSS soudu až uzavření manželství, neboť až tímto okamžikem vznikají manželovi povinnosti ve vztahu k dítěti a jeho výchově. K uzavření manželství přitom musí dojít předtím, než dítě nabyde zletilosti, neboť pak jde o zcela jinou situaci. Faktické zahájení soužití ve společné domácnosti není skutečností, která by onen bližší vztah mezi manželem matky a dítětem založila. Tyto závěry NSS vyslovil v souvislosti s podobným případem a jsou aplikovatelné i na právě posuzovanou věc. Ani zde nemůže mít na přiznání důchodu vliv skutečnost, že společné soužití žalobkynina budoucího manžela a M. V. ve společné domácnosti bylo fakticky zahájeno ještě předtím, než dosáhl zletilosti. Faktické skutečnosti ostatně nejsou rozhodné ani pro přiznání jiných druhů důchodů. Žalovaná uzavírá, že napadené rozhodnutí není nezákonné, a navrhuje zamítnutí žaloby.
4. Ze správního spisu soud zjistil, že žalobkynin manžel J. B. zemřel dne 24. 2. 2018 a žalobkyně pobírala od února 2018 do ledna 2019 vdovský důchod. Dne 27. 3. 2019 požádala žalobkyně o opětovné přiznání pozůstalostního důchodu. Jako důvod uvedla, že pečuje o nezaopatřené dítě. Z dalších listin, jež jsou součástí správního spisu, vyplývá, že tímto dítětem je M. V. narozený dne X, který byl rozsudkem Okresního soudu v Kladně ze dne 23. 11. 2011, č. j. 42 P 108/2006-102, svěřen do pěstounské péče žalobkyně a který v akademickém roce 2018/2019 prezenčně studoval bakalářský studijní obor kybernetika na elektrotechnické fakultě Českého vysokého učení technického v Praze. Dne 2. 7. 2019 vydala žalovaná prvostupňové rozhodnutí, jímž žalobkyninu žádost zamítla pro nesplnění podmínek § 50 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění. Podle § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění se totiž nezaopatřeným dítětem rozumí mj. dítě, které bylo v rodině zemřelého vychovááno, jde-li o dítě, které bylo jedním z manželů do dne smrti manžela převzato do péče nahrazující péči rodičů. M. V. však není možné pokládat pro účely žalobkynina nároku na vdovský důchod za dítě ve smyslu citovaného ustanovení, neboť dosáhl zletilosti ještě před sňatkem žalobkyně se zemřelým manželem. Prvostupňové rozhodnutí bylo žalobkyní doručeno (fikcí) na adresu X, která byla v žádosti uvedena jako adresa pro doručování. Po urgencích žalobkyně se však zjistilo, že jde o omyl způsobený pochybením zaměstnankyně žalované a že žalobkyně na této adrese nebydlí a nikdy ji jako adresu pro doručování neuvedla. Toto pochybení žalovaná napравила opětovným doručením prvostupňového rozhodnutí na správnou adresu s tím, že účinky doručení spojila až právě s tímto druhým doručením.

V mezidobí (dne 12. 6. 2019) podala žalobkyně z opatrnosti ještě jednu žádost obsahově shodnou s žádostí ze dne 27. 3. 2019.

5. Žalobkyně podala proti prvostupňovému rozhodnutí námitky. Namítla, že se se zemřelým J. B. seznámila na jaře 2014 a v dubnu 2015 se přistěhoval do domácnosti, kde dosud bydlela žalobkyně s M. V. M. V. aj. B. si byli od počátku blízcí a M. V. mu šel dokonce za svědka při svatbě s žalobkyní dne 16. 1. 2016. Když se zdravotní stav J. B. zhoršil, podílel se M. V. na komplexní péči o něj i o společnou domácnost, což na něj mělo formativní vliv. Žalobkyně odkazuje na § 7 odst. 2 písm. b) zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, podle nějž byl J. B. žalobkyniným druhem ještě před tím, než M. V. dosáhl zletilosti; v té době se také odehrávala jeho výchova, čímž je naplněna definice dítěte obsažená v § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění. K doložení svých tvrzení žalobkyně předložila čestná prohlášení M. V. a J. L.
6. Dne 23. 8. 2019 vydala žalovaná napadené rozhodnutí, kterým žalobkyniny námitky zamítla a prvostupňové rozhodnutí potvrdila. Uvedla, že § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění obsahuje zvláštní definici pojmu „dítě“ pro potřeby § 50 odst. 2 písm. a) a b) téhož zákona a obecná definice obsažená v § 20 odst. 1 tohoto zákona se neuplatní (rozsudek NSS ze dne 5. 6. 2013, č. j. 6 Ads 163/2012-24). Pro splnění nároku na vdovský důchod podle § 50 odst. 2 písm. a) zákona o důchodovém pojištění tak musí být kumulativně splněny podmínky tam obsažené, tedy (a) že pozůstalý manžel pečuje o nezaopatřené dítě ve smyslu § 20 odst. 4 tohoto zákona a (b) že toto dítě splňuje alespoň jednu alternativních z podmínek obsažených v § 50 odst. 3 tohoto zákona, tedy buď (1) že má toto dítě nárok na sirotčí důchod po zemřelém, nebo (2) že bylo dítě v rodině zemřelého vychováváno, bylo-li alespoň jedním z manželů převzato do péče nahrazující péči rodičů. V právě posuzované věci nebyla splněna ani podmínka sub (1), ani podmínka sub (2). M. V. nepobírá po zemřelém J. B. sirotčí důchod, ani nebyl v rodině vychováván, neboť manželství žalobkyně s J. B. (uzavřené dne X) bylo uzavřeno až poté, co dosáhl zletilosti (X). Výchova zletilé osoby jinou dospělou osobou je nereálná a nenaplnuje podmínky § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, jak uvedl i NSS v rozsudku ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015-21. Pro posouzení nároku může žalovaná hodnotit pouze naplnění podmínek vyplývajících z právních předpisů; předložená čestná prohlášení nejsou pro věc relevantní. Žalobkyně tedy na vdovský důchod nárok nemá.

Soud rozhodl ve věci samé poprvé rozsudkem ze dne 29. 3. 2021, č. j. 42 Ad 40/2019-23, kterým napadené rozhodnutí zrušil, vrátil věc žalované k dalšímu řízení a uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení. Soud měl za to, že v dané věci nelze nadále aplikovat striktní výklad zákona zastávaný judikaturou NSS vycházející z rozsudku ze dne 25. 10. 2006, č. j. 3 Ads 76/2005-49, na nějž navázal dále rozsudek ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015-21. Vývoj společnosti a sociokulturní změny, jimiž společnost prošla, a které našly svůj odraz i novější právní úpravě obsažené v § 885 věty druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), odůvodňují dle názoru soudu odklon od dřívější judikatury. Soud proto konstatoval, že je možné, aby budoucí manžel rodiče zahájil své výchovné působení na dítě, jež bude relevantní z hlediska § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, ještě před uzavřením manželství, a to v okamžiku, kdy začne s dítětem sdílet společnou domácnost. Soud přisvědčil názoru žalobkyně, že aplikace rozsudku NSS ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015 – 21, není přílehavá, rozhodnutí žalované zrušil a zavázal žalovanou k tomu, aby v dalším řízení posoudila, zda a jak se zemřelý podílel na výchově M. V. v období mezi zahájením společného soužití a dosažením zletilosti dítěte.

7. Proti rozsudku ze dne 29. 3. 2021 podala žalovaná kasační stížnost, kterou shledal NSS důvodnou a rozsudkem ze dne 7. 1. 2022, č. j. 5 Ads 101/2021-24, rozsudek zdejšího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. NSS se zčásti ztotožnil se závěry zdejšího soudu v tom směru, že i dle jeho názoru „nelze zcela jistě ignorovat změnu související právní úpravy, která nastala přijetím občanského zákoníku. Od 1. 1. 2014 je nutné při výkladu toho, co se rozumí pod spojením „dítě, které bylo

v rodině zemřelého vychovávalo, přiblížit k příslušným ustanovením občanského zákoníku. [...] Krajskému soudu lze přisvědčit, že tyto právní změny není možné ignorovat a správní orgány by ve své rozhodovací praxi měly posuzovat rodinné vztahy a jejich obsah optikou nové soukromoprávní úpravy. Zohlednění faktické výchovy dítěte osobou žijící ve společné domácnosti s dítětem před uzavřením manželství pro účely posuzování nároku na vdovský důchod tudíž již není a priori vyloučeno“ (body 20 a 23 cit. rozsudku). To tedy znamená, že v případech vlastního či osvojeného dítěte jednoho z manželů je třeba s ohledem na právní úpravu obsaženou v § 885 občanského zákoníku přihlížet pro účely posuzování podmínky výchovy dítěte druhým (zemřelým) manželem podle § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění i k výchově v době před uzavřením manželství, a to i v případech, kdy k uzavření manželství došlo až po dosažení zletilosti dítětem.

8. NSS však zároveň zdůraznil, že v projednané věci jde o odlišnou situaci:

„[21] Krajský soud dospěl k závěru, že s ohledem na změnu právní úpravy je třeba namísto § 33 zákona o rodině aplikovat § 885 občanského zákoníku, který povinnost péče o dítě a jeho výchovu rozšiřuje také na partnera rodiče dítěte a osobu žijící s rodičem dítěte, aniž s ním uzavřel manželství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. Nejvyšší správní soud však připomíná, že žalobkyně není matkou (ani osvojitelkou) M. V., ale pěstounkou. Na vztah žalobkyně a M. V. dopadají ustanovení o pěstounství, která jsou systematicky zařazená do hlavy III části druhé občanského zákoníku (poručenství a jiné formy péče o dítě). Naproti tomu § 885 občanského zákoníku je zařazen do hlavy II části druhé občanského zákoníku, která upravuje příbuzenství a švagrovství, konkrétně vztahy mezi rodičem a dítětem. Pěstounství je institut, jehož účelem je nahradit osobní péči rodiči třetí osobou, tento vztah je založen rozhodnutím soudu a je dočasný. Vztah pěstouna k dítěti nelze směřovat se vztahem rodiče k (vlastnímu) dítěti. Ustanovení § 885 občanského zákoníku proto v daném případě nelze aplikovat. Je vyloučeno také subsidiární použití § 885 občanského zákoníku, neboť občanský zákoník v § 965 odst. 3 obsahuje vlastní speciální úpravu a povinnost péče ukládá pouze manželovi pěstouna, nikoli dalším osobám. Nejvyšší správní soud má za to, že pokud by zákonodárce zamýšlel rozšířit povinnost podílet se na péči o dítě i na jiné osoby, učinil by tak explicitně, nebo by na dané ustanovení občanského zákoníku odkázal. Nic takového však občanský zákoník neobsahuje. Důvodová zpráva naopak uvádí, že ustanovení (§ 965 občanského zákoníku) přejímá z platné právní úpravy vymezení práv a povinností manžela pěstouna, pokud jde o vznik pěstounské péče a její obsah. Z historického výkladu tedy vyplývá, že zákonodárce neměl v úmyslu rozšiřovat povinnosti na jiné subjekty. Při stanovení poměrů mezi manželem pěstouna a dítětem se zákonodárce inspiroval v § 33 zákona o rodině a povinnost péče o dítě uložil toliko manželovi osoby, která má dítě v pěstounské péči. Nejvyššímu správnímu soudu nezbyvá než konstatovat, že krajský soud aplikoval nesprávné ustanovení, čímž byl naplněn kasační důvod podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.

[22] Ačkoli tedy přijetím občanského zákoníku došlo k řadě změn v oblasti soukromého práva, tyto změny nemají odraz co do posuzování právních vztahů mezi manželem pěstouna a dítětem žijícími ve společné domácnosti, a proto lze v daném případě plně aplikovat dosavadní judikaturu týkající se posuzování podmínek pro opětovné přiznání nároku na vdovský důchod. Podle názoru Nejvyššího správního soudu uvedeným v rozsudku NSS č. j. 3 Ads 76/2005 – 49, „není faktické soužití osob bez uzavření manželství právním důvodem pro přiznání nároku na vdovský důchod.“ Pro přiznání nároku je třeba, aby dotčené osoby uzavřely manželství, přičemž doba faktické výchovy před uzavřením manželství se nezapočítává. Tento závěr zopakoval Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 4 Ads 94/2015 – 23. Obě zmiňovaná rozhodnutí vycházela z toho, že stanovením podmínek v § 50 odst. 3 ZDP zákonodárce považoval za nutné zohlednit určité sociální vztahy mezi blízkými osobami, které musí dosahovat určité intenzity. Za stěžejní okamžik (s odkazem na § 33 zákona o rodině) Nejvyšší správní soud v uvedených rozhodnutích považoval uzavření manželství, přičemž manželství musí být uzavřeno před dovršením zletilosti dítěte. S ohledem na shora uvedené je třeba tyto právní závěry vztáhnout na nyní projednávaný případ.“

9. Jinými slovy NSS popřel, že by v projednávané věci bylo možné při posuzování podmínky podle § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění přihlížet k tomu, že se zemřelý manžel žalobkyně

podílel na výchově M. V. v době před uzavřením manželství s žalobkyní. Uvedeným názorem je soud vázán (§ 110 odst. 4 s. ř. s.).

10. Soud tedy znovu na základě včas podané a přípustné žaloby přezkoumal napadené rozhodnutí v rozsahu napadených výroků a uplatněných žalobních bodů (§ 75 odst. 2 s. ř. s.), jimiž je vázán. Vycházel přitom ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu (§ 75 s. ř. s.). O věci rozhodl soud podle § 51 odst. 1 s. ř. s. bez nařízení jednání, přičemž žalovaná vyslovila s tímto postupem souhlas a souhlas žalobkyně se presumuje, neboť ani na výzvu soudu nesdělila, že by s rozhodnutím věci bez jednání nesouhlasila.
11. Podle § 50 odst. 2 písm. a) zákona o důchodovém pojištění má vdova po uplynutí 1 roku od smrti manžela nárok na vdovský důchod, jestliže pečuje o nezaopatřené dítě.
12. Podle § 20 odst. 4 písm. a) zákona o důchodovém pojištění se za nezaopatřené dítě pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání.
13. Podle § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění se dítětem podle odstavce 2 písm. a) a b) se rozumí dítě, které má po zemřelém nárok na sirotčí důchod, a dítě, které bylo v rodině zemřelého vychováváno, jde-li o vlastní (osvojené) dítě vdovy nebo bylo-li dítě aspoň jedním z nich převzato do dne smrti manžela do péče nahrazující péči rodičů.
14. Podle § 965 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“) se na osobní péči o dítě v pěstounské péči podílí i manžel pěstouna, pokud žije v rodinné domácnosti.
15. Žalobkyně jediným žalobním bodem namítá, že žalovaná zamítla její žádost pouze proto, že příslušná ustanovení zákona o důchodovém pojištění aplikovala formalisticky. Kdyby je žalovaná aplikovala správně, tj. v souladu s jejich skutečným smyslem, pak by žalobkyni nárok na vdovský důchod musela přiznat. Konkrétně žalobkyně tvrdí, že je formalistické, pokud žalovaná pokládá za okamžik, v němž může započít výchova dítěte ve smyslu § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění, teprve sňatek. K zahájení výchovného působení J. B. na M. V. totiž došlo již dříve (před dosažením jeho zletilosti), a to faktickým zahájením soužití ve společné domácnosti.
16. Soud již v předchozím rozsudku v této věci uvedl, že „výchova“ ve smyslu § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění přichází v úvahu pouze do dosažení 18. roku věku dítěte, jak to vyslovil NSS v rozsudku ze dne 30. 7. 2015, č. j. 4 Ads 94/2015-21. Sporné je pouze to, jaký okamžik lze pokládat za zahájení této „výchovy“ – zda je tímto okamžikem zahájení faktického soužití (k tomu v posuzované věci došlo dle tvrzení žalobkyně ještě před tím, než M. V. dosáhl 18. roku věku), nebo zda je jím až sňatek (k tomu v posuzované věci došlo až poté, co M. V. dosáhl 18. roku věku).
17. NSS tuto otázku zodpověděl zcela jednoznačně tak, že v případě pěstounství, pokud byla pěstounkou ustanovena pouze žalobkyně, jež se domáhá přiznání vdovského důchodu, lze k osobní péči o dítě svěřené do pěstounské péče poskytované zemřelým manželem přihlížet nejdříve od uzavření manželství, což plyne z § 965 odst. 3 občanského zákoníku. Došlo-li tedy k uzavření manželství až poté, co dítě svěřené do pěstounské péče dosáhlo zletilosti, nejde o dítě ve smyslu § 50 odst. 2 písm. a) nebo b) zákona o důchodovém pojištění, neboť nenaplnuje definici uvedenou v § 50 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění splněna. Žalovaná proto rozhodla správně, pokud žalobkyni podanou žádost o přiznání vdovského důchodu zamítla pro nesplnění podmínek uvedených v § 50 odst. 2, resp. 3 zákona o důchodovém pojištění.
18. Soudu, jelikož je vázán právním názorem NSS, nezbylo než žalobu zamítnout (§ 78 odst. 7 s. ř. s.).

19. O nákladech řízení zahrnujících náklady řízení o kasační stížnosti (§ 110 odst. 3 věty první s. ř. s.) rozhodl soud podle § 60 odst. 1 a 2 s. ř. s. Žalovaná, přestože byla ve věci plně úspěšná, nemá právo na náhradu nákladů řízení, neboť jde o věc důchodového pojištění.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejblíže následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

Kasační stížnost je nepřijatelná proti rozhodnutí, jímž soud rozhodl znovu poté, kdy jeho původní rozhodnutí bylo zrušeno Nejvyšším správním soudem; to neplatí, je-li jako důvod kasační stížnosti namítáno, že se soud neřídil závazným právním názorem Nejvyššího správního soudu [§ 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s.].

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Praha 23. února 2022

Mgr. Jan Čížek, v. r.
soudce